

УДК 195.923.5

КАРІНА САНЬКО

м. Миколаїв

karina.sanko@yandex.ru

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСІБ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Стаття присвячена визначенню особливостей емоційного інтелекту осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах. Розглядається актуальність дослідження емоційного інтелекту у складних життєвих обставинах. Висвітлено основні підходи до вивчення емоційного інтелекту. Розглянуто модель здібностей та моделі змішаного типу емоційного інтелекту. Представлено визначення емоційного інтелекту як здатності до обробки емоційної інформації та як риси особистості. Зазначено компоненти емоційного інтелекту. Проаналізовано поняття емоційного інтелекту. Запропоновано власне бачення сутності емоційного інтелекту. Визначено поняття складних життєвих обставин та їх підстав. Надано результати проведеного емпіричного дослідження рівня емоційного інтелекту осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах. Проаналізовано результати статистично значущих відмінностей між вибірками дослідження: тимчасово переміщеними особами та особами зі статусом сирітства.

Ключові слова: емоційний інтелект, розуміння емоцій, управління емоціями, внутрішньоособистісний емоційний інтелект, міжособистісний емоційний інтелект, контроль експресії, складні життєві обставини, тимчасово переселені особи, особи зі статусом сирітства.

Сучасне українське суспільство усе частіше характеризується складним внутрішнім розвитком, обумовленим актуалізацією факторів, що призводять до негативних змін в емоційній сфері людини, таких як ігнорування емоційних переживань або неспроможність проявляти емоції та керувати ними, як наслідок спостерігається розвиток особистісної тривожності, психосоматичних захворювань та особистісних деструкцій. Варто зазначити, що усе частіше люди потрапляють у складні життєві ситуації до яких не завжди готові. Саме тому актуальним для психологічної науки у сьогоденні є дослідження проблематики знання і розуміння людиною своїх емоційних проявів та переживань, саморегулювання і регулювання взаємин з іншими людьми, відчуття психологічної захищеності та психологічного благополуччя. Обізнаність людини щодо власних емоційних проявів та оточуючих людей, можливість управління цими проявами забезпечує розвинутий емоційний інтелект особистості. У психології особистості останні роки усе більш активно розвиваються дослідження феноменології емоційного інтелекту. Про це свідчать ряд робіт у вітчизняній психології спрямованість і зміст

яких демонструє помітне зростання наукової актуальності та великої практичної значущості досліджень у даній області.

Проблема емоційного інтелекту досить активно досліджувалася та досліджується у даний час зарубіжними та вітчизняними вченими, проте до теперішнього часу в психологічній науці немає загально визнаного визначення поняття «емоційний інтелект». Серед вітчизняних і зарубіжних підходів до дослідження емоційного інтелекту можна визначити підходи І. Н. Андрєєвої, Е. Л. Носенко, Н. В. Ковриги, О. І. Власової, С. П. Дерев'янка, Л. Д. Камишнікова, Н. В. Люсіна, Е. А. Сергієнко, В. В. Зарицької, Р. Бар-Она, Д. Гоулмана, Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо, Р. Робертса, Дж. Меттьюса, М. Зайднера, Г. Орме, Д. Слайтера, Р. Стернберга, К. В. Петрідеса та Е. Фернхема.

Сучасні психологічні дослідження спрямовані на вивчення різних сторін емоційного інтелекту: проблеми вимірювання та застосування на практиці, специфіці взаємозв'язку з когнітивними стилями, з лідерством та рішенням проблем, впливу на характеристики управлінської діяльності, успішності вирішення життєвих завдань та ін. Проте, дослідження

емоційного інтелекту особистості у контексті складних життєвих обставин залишається недостатньо опрацьованими в науковій психології, що на сьогодні є актуальним у сучасному суспільстві.

Тому, метою статті є дослідження емоційного інтелекту осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах.

Психологія емоційного інтелекту традиційно розглядається у контексті двох підходів (моделей): моделі здібностей (Дж. Мейєра, П. Селовея, Д. Карузо) і моделі змішаного типу (Р. Бар-Она, Д. Гоулмана). У першій з названих моделей емоційний інтелект інтерпретується, як здатність особистості розуміти власні емоції та емоції інших людей та керувати ними. Друга модель трактує емоційний інтелект як поєднання когнітивних здібностей та особистісних характеристик, емоційний інтелект розглядається як непізнавальні здібності, уміння і навички, котрі впливають на можливість людини успішно справлятися з вимогами і навантаженнями середовища.

Дещо інший підхід запропонували К. В. Петрідес і Е. Фернхем, які визначають емоційний інтелект як здатність до обробки емоційної інформації та як рису особистості – «емоційну самоефективності» [1].

Емоційна самоефективності визначається як «переконаність особистості в тому, що вона володіє емпатією та асертивністю ... а також елементами соціального інтелекту ... персонального інтелекту ... та емоційного інтелекту як здатності» [10, 427]. Іншими словами, емоційний інтелект як риса особистості є «сузір'я» взаємопов'язаних з емоційною сферою самоусвідомлених здібностей та диспозицій, розташованих на нижньому рівні ієрархії особистості [1]. Індивіди з високим рівнем оцінок емоційного інтелекту як риси впевнені, що вони знадяться в контакт з своїми емоціями та можуть ефективно регулювати їх [1].

У запропонованій моделі Д. В. Люсіна емоційний інтелект розуміється як здатність до розуміння своїх і чужих емоцій і до управління ними. Здатність до розуміння емоцій означає, що людина може розпізнати емоцію, тобто встановити факт наявності емоційного переживання у себе або іншої людини, ідентифікувати емоцію, тобто встановити, яку саме

емоцію відчуває вона сама або інша людина, і знайти для неї словесний вираз, розуміє причини, що викликали цю емоцію, і наслідки, до котрих вона може призвести. Здатність до управління емоціями надає можливість людині контролювати інтенсивність емоцій, перш за все приглушати досить сильні емоції, контролювати зовнішній прояв емоцій, при необхідності викликати ту чи іншу емоцію [3].

У своєму підході Е. Л. Носенко та Н. В. Коврига пропонують вважати компонентами емоційного інтелекту складові Великої П'ятірки: сумлінність, відкритість новому досвіду, емоційну стійкість, дружелюбність, екстраверсію. Основою для такого підходу є той факт, що ці якості, як і емоційний інтелект, необхідні для успішної життєдіяльності та відображають певні характеристики емоційності як стійкої риси індивідуальності [5]. У результаті проведеного емпіричного дослідження вченими були зроблені такі уточнення у характеристиці розглянутих компонентів: сумлінність є фактором внутрішньоособистісного емоційного інтелекту; дружелюбність – фактором міжособистісного емоційного інтелекту; емоційна стійкість та відкритість новому досвіду сприяють формуванню і виявленню як міжособистісного, так і внутрішньоособистісного емоційного інтелекту [1]. Під внутрішньоособистісним емоційним інтелектом Е. Л. Носенко та Н. В. Коврига розуміють здатність самоорганізуватися на діяльність, досягаючи певної «екологічної майстерності», вміння упорядковувати, змінювати навколишнє середовище для досягнення власної користі; під міжособистісним – здатність людини взаємодіяти та встановлювати сприятливі взаємини з оточуючими [5].

Дещо відмінний від інших підходів пропонує І. М. Андрєєва – інтегративну модель емоційного інтелекту. Згідно з інтегративною моделлю, емоційний інтелект має ієрархічну структуру, яка включає інтелект індивіда (емоційний інтелект як «можливість»), «інтелект суб'єкта діяльності» (інтегративний емоційний інтелект як когнітивно-особистісне утворення) та «інтелект особистості» (інтегративний емоційний інтелект у взаємозв'язку з іншими особистісними властивостями) [8].

Аналізуючи наведені відомі підходи до вивчення емоційного інтелекту зазначимо, що спільною ознакою у визначенні емоційного інтелекту є розуміння цього конструкту як здатності до ідентифікації, розуміння емоцій і управління ними. Ми пропонуємо розуміти емоційний інтелект, перш за все як здатність до ідентифікування, розуміння, управління своїми емоціями та оточуючих людей на основі інтелектуального аналізу і синтезу, а також своєчасному вираженні своїх емоцій та їх адаптивної регуляції з метою ефективною, успішної життєдіяльності особистості.

На підставі вищезазначеної характеристики емоційного інтелекту можна з високою мірою ймовірності припустити, що наявність у людини такої властивості особистісної ідентичності сприяє збереженню її здоров'я як фізичного, так і психічного, досягненню нею статусу суб'єктивного, психологічного та соціального благополуччя [8]. Зазначимо, що збереження психологічного здоров'я та благополуччя людини у складних життєвих обставинах є важливим аспектом у її подальшій життєдіяльності.

З огляду на це нагальним є дослідження емоційного інтелекту у контексті складних життєвих обставин, як внутрішнього ресурсу особистості.

Згідно Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини визначаються як обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті. Знаходження особи чи сім'ї в складних життєвих обставинах може бути визначено з наступних підстав: малозабезпеченість; сирітство; відсутність постійного місця проживання; безробіття; інвалідність; відсутність можливості до самообслуговування; насильство в сім'ї, жорстке поводження з дітьми; втрата сімейних зв'язків під час перебування в місцях позбавлення волі; народження одночасно трьох чи більше дітей; наявність в сім'ї дитини з особливостями психофізіологічного розвитку, у тому числі дитини-інваліда;

специфічні форми поведінки, що призводять до залежностей та підвищеного ризику захворювання інфекційними та соціально-небезпечними захворюваннями; невиліковні хвороби; хвороби, що потребують тривалого лікування; нанесення шкоди в результаті пожежі чи іншого стихійного лиха, техногенної катастрофи, бойових дій, актів тероризму; психофізичного насильства, торгівлі людьми, протиправних дій інших осіб; наявність інших обставин, наслідок яких особа чи сім'я не можуть подолати самостійно [2].

З огляду на вищезазначене розглянемо результати проведеного нами емпіричного дослідження, у якому брали участь випускники загальноосвітніх шкіл, інтернатів м. Миколаєва та студенти перших курсів Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського у кількості 141 особа з рівномірним представленням у виборці досліджуваних чоловічої та жіночої статі, віком від 17 до 20 років. Першу групу вибірки складала 71 людина тимчасово переміщених осіб з окупованих територій України (далі у статті ми будемо користуватися аббревіатурою ТПО), до другої групи вибірки увійшли 70 осіб молоді зі статусом сирітства (ОСС). Обидві групи вибірки як зазначалося вище, відносяться до таких, що знаходяться у складних життєвих обставинах. Відповідно до визначеної мети поставлено наступні задачі: визначення рівня емоційного інтелекту осіб, що знаходяться у складних життєвих обставинах; проаналізувати особливості емоційного інтелекту ТПО та ОСС; визначення статистично значущих відмінностей між групами. З метою вирішення поставлених задач дослідження використовувався комплекс теоретичних, емпіричних методів і методи статистичної обробки даних. До теоретичних методів увійшли аналіз, синтез, узагальнення досліджуваних даних із теми дослідження. До комплексу емпіричних методів належать: опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» Д. В. Люсіна та опитувальник емоційного інтелекту К. Барчарда (в адаптації Г. Г. Князева, Л. Г. Митрофанової, О. М. Разумникової) для вивчення рівня емоційного інтелекту. До комплексу методів статистичної обробки даних увійшли дескриптивний аналіз та порівняння середніх (t -критерій Ст'юдента

для незалежних вибірок). При обробці даних використовувалась комп'ютерна програма SPSS 22.0.

Розглянемо результати дослідження щодо рівня емоційного інтелекту та його особливостей у осіб, що знаходяться у складних життєвих обставинах, а також статистично значущі відмінності між групами ТПО та ОСС.

Дані, отримані в результаті дослідження середніх показників груп та статистично значущих відмінностей між групами, наведено у табл. 1.

Аналізуючи отримані дані емпіричного дослідження виявлено, що за опитувальником «ЕмІн» Д. В. Люсіна результати вибірки ТПО свідчать про середній рівень розвитку емоційного інтелекту, показники як загального рівня емоційного інтелекту, так і кожної шкали знаходяться у рамках середніх значень. У вибірці ОСС спостерігається низький рівень емоційного інтелекту за шкалами «Розуміння чужих емоцій» (21,2), «Розуміння своїх емоцій» (16,6), «Управління своїми емо-

ціями» (12,9), «Контроль експресії» (9,7) та «Розуміння емоцій» (37,8). Тобто у осіб даної вибірки виникають проблеми з розумінням емоційних переживань, а саме з умінням розпізнати емоцію, встановити сам факт наявності емоційного переживання у себе або у іншої людини, можливість ідентифікувати емоцію, тобто визначити, яку саме емоцію відчуває сама людина або оточуючі люди та знайти для неї словесний опис. Зауважимо, що відхилення від середніх значень перерахованих шкал різне. Найбільш низький показник спостерігається у розумінні емоцій. Причому, це відхилення обумовлено в першу чергу недостатнім розумінням чужих емоцій, яке істотно перевищує нерозуміння своїх. Далі йде контроль експресії та найменше зниження спостерігається з управління своїх емоцій.

Переходячи до розгляду результатів за методикою К. Барчарда, зазначимо, що результати двох груп знаходяться у рамках середніх значень, за такими змінними як позитивна та негативна експресивність,

Таблиця 1

Усереднені показники емоційного інтелекту груп ТПО та ОСС, а також відмінності між даними групами за *t*-критерієм Стьюдента

Шкала	Усереднені показники групи ТПО	Усереднені показники групи ОСС	Величина показника <i>t</i> -критерію Стьюдента (статистично значущі відмінності на рівні $p < 0,05$)
MP (розуміння чужих емоцій)	24,5	21,2	3,457 *
MU (управління чужими емоціями)	18,5	20	-2,018
VP (розуміння своїх емоцій)	20,2	16,6	4,638*
VU (управління своїми емоціями)	14,8	12,9	3,534*
VE (контроль експресії)	11,9	9,7	3,769*
MEI (міжособистісний емоційний інтелект)	42,9	41,2	1,256
VEI (внутрішньоособистісний емоційний інтелект)	46,9	39,2	4,543*
PE (розуміння емоцій)	44,6	37,8	4,409*
UE (управління емоціями)	44,9	42,7	1,596
ZEI (загальний емоційний інтелект)	89,8	80,4	3,380*
Позитивна експресивність	4,6	4,7	-0,068
Негативна експресивність	4,4	4,8	1,548
Увага до емоцій	4,5	4,6	-0,345
Прийняття рішень на основі емоцій	3,4	3,7	-1,204
Співпереживання радості	5,3	4,9	1,153
Співпереживання нещастя	3,9	4,2	-1,421
Емпатія	4,3	5,3	-4,715*

Примітка: позначка * свідчить про наявність статистично значущих відмінностей на рівні $p < 0,05$.

звернення уваги до емоційних переживань, а також співпереживання радості та емпатія. Проте, зауважимо, що показники прийняття рішень на основі емоцій у двох груп нижче середнього. За співпереживанням нещастя група ТПО має низький показник, щодо групи ОСС, то у них результат за даною шкалою у рамках середніх значень.

Аналізуючи отримані дані статистично значущих відмінностей *t*-критерія Стьюдента для незалежних вибірок за методикою «ЕМІН» Д. В. Люсіна, зазначимо, що найбільш значущими спостерігаються відмінності за показниками «розуміння своїх емоцій» (t Стюд. = 4,638; при $p < 0,05$), потім за шкалами «внутрішньоособистісний емоційний інтелект» (t Стюд. = 4,543; при $p < 0,05$), «розуміння емоцій» (t Стюд. = 4,409; при $p < 0,05$), «контроль експресії» (t Стюд. = 3,769; при $p < 0,05$), «управління своїми емоціями» (t Стюд. = 3,543; при $p < 0,05$), «розуміння чужих емоцій» (t Стюд. = 3,457; при $p < 0,05$). Треба зауважити, що середні показники за вказаними компонентами у ТПО є значно вищими, ніж у ОСС. Аналізуючи зазначені відмінності між групами, можна стверджувати, що тимчасово переміщені особи, більше звертають увагу на розуміння своїх емоційних переживань та управління ними, ніж особи зі статусом сирітства. Можна припустити, що особи зі статусом сирітства більш орієнтовані на взаємодію з оточуючими їх людьми, тому менш чуйні до розуміння емоційних проявів. Зауважимо, що найменш значущі відмінності на рівні $p < 0,05$ між показниками загального рівня емоційного інтелекту у групі ТПО (середній показник 89,8) та ОСС (середній показник 80,4) (t Стюд. = 3,380; при $p < 0,05$). Показник загального рівня емоційного інтелекту у групі ОСС нижчий, ніж у групі ТПО, це може свідчити про те, що складні життєві обставини, які переживали дані особи протягом дитинства та підліткового віку вплинули на рівень розвиненості емоційного інтелекту. Вищий показник у групі ТПО, може доводити те, що рівень сформованості емоційного інтелекту був досягнутий до моменту виникнення складних життєвих обставин. Це могло посприяти активізації набутого потенціалу компонентів емоційного інтелек-

ту саме у період раптового виникнення життєвих труднощів. Також можна зробити ще одне припущення, щодо розвитку емоційного інтелекту, що на вищий рівень показника емоційного інтелекту впливає зростання у родині, коли зростаючи особа бачить емоційні прояви значущих осіб, які можуть допомогти у визначенні та ідентифікації емоційних переживань.

Отримані дані з табл. 1 за методикою К. Барчарда демонструють статистично значущу відмінність двох вибірок лише за шкалою «Емпатія» (t Стюд. = -4,715; при $p < 0,05$). У ОСС вищий показник (5,3), ніж у ТПО (4,3). Можна припустити, що тимчасово переміщені особи, опинилися у складній життєвій ситуації у певний період життя, котрий змушує мобілізувати свої сили та бути включеним лише у власні переживання, на відміну від осіб зі статусом сирітства, котрі знаходяться у складних життєвих обставинах протягом свого життя, що уможлиблює їх частоту співпереживань іншим особам зі статусом сирітства. Також можна припустити й те, що тимчасово переміщені особи проходили становлення особистості, до складних обставин, у родині, де навчалися співпереживати значущим особам, котрими, як правило, виступали лише батько й мати. Натомість особам зі статусом сирітства необхідно було навчатися співпереживати багатьом людям протягом років для налагодження контактів та лише потім виокремлення з цих контактів значущих, тобто необхідність у співпереживанні була частішою.

Таким чином, проаналізувавши отримані результати дослідження, можна стверджувати, що тимчасово переміщені особи мають середній рівень розвитку емоційного інтелекту як за загальним показником, так і за окремими шкалами. Особи зі статусом сирітства також мають середній рівень розвитку емоційного інтелекту за загальним показником, але спостерігається низький рівень емоційного інтелекту у першу чергу у розумінні емоцій, як особистих, так і емоцій інших людей, потім в управлінні своїми емоціями та контролю експресії.

Зазначимо, що показники позитивної та негативної експресивності, звернення уваги

до емоційних переживань, а також співпереживання радості та емпатії мають середнє значення у двох груп, показник прийняття рішень на основі емоцій у двох груп низький, показник співпереживання нещастя у групі тимчасово переміщених осіб низький, проте у групі осіб зі статусом сирітства у рамках середнього значення.

Узагальнюючи статистично значущі відмінності між групами, необхідно зауважити, що показники деяких компонентів емоційного інтелекту у осіб, які тимчасово переміщені та осіб зі статусом сирітства різняться. Так у осіб зі статусом сирітства у порівнянні з тимчасово переміщеними особами гірше розвинутий внутрішньоособистісний емоційний інтелект, насамперед розуміння своїх емоційних переживань, далі розуміння емоцій, контроль експресії, розуміння чужих емоцій та управління своїми емоціями. Натомість у тимчасово переміщених осіб емпатія менш розвинута у порівнянні з особами зі статусом сирітства. Перспективу нашого дослідження вбачаємо у детальному вивченні взаємозв'язку емоційного інтелекту та соціально-психологічної адаптації осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии / И. Н. Андреева. — Новополюцк : ПГУ, 2011. — 388 с.

2. Закон України «Про соціальні послуги»: за станом на 21 лютого 2016 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2016.
3. Люсин Д. В. Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями: эмпирический анализ / Д. В. Люсин, О. О. Марютина, А. С. Степанова // Социальный интеллект: теория, измерение, исследование; под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. — М. : Ин-т психологии РАН, 2004. — С. 129—140.
4. Манойлова М. А. Акмеологическое развитие эмоционального интеллекта учителей и учащихся / М. А. Манойлова. — Псков : ПГПИ, 2004. — 140 с.
5. Носенко Е. Л. Эмоциональный интеллект: концептуализация феномену, основні функції : моногр. / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. — К. : Вища школа, 2003. — 126 с.
6. Носенко Е. Л. «Эмоциональная разумность» как детерминанта успешной жизнедеятельности личности и шляхи її операционалізації / Е. Л. Носенко // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Педагогіка і психологія. — 2000. — Вип. 6. — С. 3—7.
7. Орме Г. Эмоциональное мышление как инструмент достижения успеха / Орме Г. — М. : «КСП+», 2003. — 272 с.
8. Четверик-Бурчак А. Г. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості: дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / Аліна Григорівна Четверик-Бурчак. — Одеса, 2015. — 187 с.
9. Mayer J. D. Emotional intelligence meet traditional standard for an intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso // Intelligence. — 1999. — 27. — P. 267—298.
10. Petrides K. V. Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established traits taxonomies / K. V. Petrides, A. Furnham // European Journal of Personality. — 2001. — 15. — P. 425—448.

KARINA SANKO
Mykolaiv

FEATURES OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF PERSONS WHO HAVE BEEN IN COMPLEX LIFEEN CIRCUMSTANCES

The article considers the relevance of the study of emotional intelligence of person in difficult life circumstances. The main approaches to the study of emotional intelligence are covered. A model of abilities and models of a mixed type of emotional intelligence is considered. The definitions of emotional intelligence as the ability to process emotional information and as personality traits are presented. The components of emotional intelligence are indicated. The concept of emotional intelligence is analyzed. The author proposed his own vision of the essence of emotional intelligence. The concept of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence is considered. It is analyzed the meaning of difficult life circumstances and their grounds. Data are given about the results of an empirical study of the level of emotional intelligence of individuals in difficult life circumstances. The results of statistically significant differences between study samples are analyzed.

Key words: emotional intelligence, understanding of emotions, emotion management, intrapersonal emotional intelligence, interpersonal emotional intelligence, expression control, complex life circumstances, temporarily relocated persons, persons with orphan status.

КАРИНА САНЬКО
г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА У ЛИЦ, ОКАЗАВШИХСЯ В СЛОЖНЫХ ЖИЗНЕННЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ

В статье рассматривается актуальность исследования эмоционального интеллекта в сложных жизненных обстоятельствах. Освещены основные подходы к изучению эмоционального интеллекта. Рассмотрена модель способностей и модели смешанного типа эмоционального интеллекта. Представлены определения эмоционального интеллекта как способности к обработке эмоциональной информации и как черты личности. Указано компоненты эмоционального интеллекта. Проанализировано понятие эмоционального интеллекта. Предложено собственное видение сущности эмоционального интеллекта. Рассмотрены понятие внутриличностного и межличностного эмоционального интеллекта. Определено понятие сложных жизненных обстоятельствах и их оснований. Представлены результаты проведенного эмпирического исследования уровня эмоционального интеллекта лиц, находящихся в сложных жизненных обстоятельствах. Проанализированы результаты статистически значимых различий между выборками исследования.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, понимание эмоций, управление эмоциями, внутриличностный эмоциональный интеллект, межличностный эмоциональный интеллект, контроль экспрессии, сложные жизненные обстоятельства, временно переселенные лица, лица со статусом сиротства.

Стаття надійшла до редколегії 16.04.2017

УДК 159.9.075

ОКСАНА СЕРГЕЄНKOVA

м. Київ

o.serhieienkova@kubg.edu.ua

ЖИТТЄВИЙ УСПІХ ЯК КОГНІТИВНА КАТЕГОРІЯ СТУДЕНТІВ

У роботі розкрито й охарактеризовано результати дослідження тлумачення студентами життєвого успіху, засобів і перешкод його досягнення. Якісний аналіз розуміння студентами життєвого успіху виявив наявність стійких настанов щодо тлумачення ними цього поняття. Встановлено, що більшість студентів пов'язує життєвий успіх з досягненнями, перемогами у сфері професійної діяльності, родинних взаємин та особистісної самореалізації загалом. Частина опитаних орієнтується на соціальне схвалення та визнання життєвих здобутків особистості. Домінуючими засобами досягнення життєвого успіху у баченні студентів виявлено потенціал самої особистості. Зафіксовано схильність опитаних диференціювати перешкоди досягнення життєвого успіху на зовнішні, соціальні та внутрішні особистісні з домінуванням останніх.

Ключові слова: життєвий успіх, когнітивна сфера, студенти, особистісні ресурси, особистісна самореалізація, зовнішні та внутрішні перешкоди досягнення життєвого успіху.

У складних умовах вітчизняних суспільних реалій особливого значення для особистості набуває її самоповага та впевненість у собі. Ці риси є життєво необхідними для конструктивного сприймання та подолання суперечностей, труднощів, як зовнішнього, соціального, так і внутрішнього, психічного походження. Стрижень адекватно високої самооцінки та самоповаги створює у свідомості особистості налаштованість на перемогу, досяг-

нення успіху у значущій діяльності. В свою чергу успішність особистості дає їй насагу рухатись далі, розвиватись і прогресувати.

Студенти, як соціальна вибірка юнацтва, вже спроможні рефлексувати на теми життєвого успіху та моделювати його на майбутнє. Від змісту настанов молодих людей щодо життєвого успіху залежать їх перспективні цілі, ставлення до навчально-професійної діяльності як провідної, динаміка соціальної